

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Бабич Ольги Миколаївни

АРХІТЕКТУРА ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ,

поданої на здобуття наукового ступеня

доктора філософії

з галузі знань 19 – Архітектура та будівництво
спеціальності 191 – Архітектура та містобудування

Детальний аналіз дисертації Бабич Ольги Миколаївни «Архітектура інтернатних закладів сімейного типу» та наукових публікацій здобувачки дозволяє зробити узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, рекомендацій, наукової новизни та достовірності висновків, практичного значення, а також надати загальну оцінку дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження

обумовлена необхідністю розвитку методичних засад та практичних рекомендацій щодо архітектурного проектування закладів соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, затвердженої на 2017—2026 рр. Кабінетом Міністрів України. Деінституалізація дитячих інтернатних закладів є важливою складовою успішної соціалізації їхніх вихованців, формування позитивного досвіду зростання у дітей, позбавлених батьківської опіки.

Необхідність впровадження сучасних підходів до архітектурної організації дитячих інтернатних закладів потребує наукового підґрунтя: узагальнення світового досвіду проектування та експлуатації; аналізу та систематизації наукових досліджень, що лежать у площині соціологічних, психологічних, педагогічних та архітектурно-дизайнерських аспектів; визначення сучасних

принципів архітектурної організації таких закладів, окреслення прийомів їхньої реалізації та формування науково-обґрунтованих рекомендацій щодо їх проєктування.

Саме такі завдання вирішуються у роботі Бабич Ольги Миколаївни «Архітектура інтернатних закладів сімейного типу». У фокусі уваги дослідниці перебуває розлогий методичний комплекс заходів, спрямованих на ефективну архітектурно-планувальну організацію інтернатних закладів сімейного типу.

Особливо доречним і важливим видається звернення до подібної теми з огляду на сучасну ситуацію в Україні, коли в результаті воєнних дій збільшується кількість дітей, які залишаються без батьківського піклування; постають питання їх розміщення, організації проживання, вирішення освітніх проблем тощо. Крім того, значно збільшилася кількість дітей, що потребують психологічної допомоги, спеціальної опіки та реабілітації.

Розробка наукового підґрунтя для архітектурного проєктування сучасних інноваційних дитячих інтернатних закладів, що створюються на засадах людиноцентрованості, інклюзивності, позитивної соціалізації – є важливим завданням, успішно вирішеним у даній роботі.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації:

підтверджується результатами критичного порівняльного аналізу теоретичних досліджень та практичного світового досвіду організації закладів для дітей, позбавлених батьківського піклування. Авторкою проведений глибокий аналіз та систематизація наукової літератури за тематикою дослідження (пов'язаної з архітектурно-дизайнерськими, а також психологічними, соціологічними, педагогічними та іншими аспектами даного питання), на основі якого визначені основні засади формування середовища інтернатних закладів сімейного типу.

Обґрунтованість авторських рекомендацій та висновків зумовлена використанням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, результатом яких стало визначення загальних принципів, методів та прийомів формування інтернатних закладів для дітей, позбавлених батьківського піклування, які відповідають визначеним меті та завданням.

Достовірність основних положень роботи підтверджується:

- публікацією отриманих результатів у рецензованих фахових виданнях;
- результатами, отриманими авторкою на базі комплексного критичного аналізу теоретичних робіт і практичного досвіду за даною тематикою;
- оприлюдненням і позитивною оцінкою доповідей на міжнародних конференціях;
- застосуванням при проведенні досліджень загальних і спеціальних наукових методів (натурних обстежень; комплексного аналізу факторів впливу; графоаналітичних методів дослідження, структурно-функціонального просторового моделювання; пошукового проектування), а також авторських методів порівняння середовищно-фостерних характеристик та аналізу просторових аспектів впровадження психології позитивного зростання;
- апробацією у концептуальному архітектурному проектуванні.

Наукова новизна одержаних результатів:

До найбільш вагомих досягнень дисертаційної роботи, що мають наукову новизну, можна віднести:

- ґрунтовну систематизацію наукових джерел, що формують засади організації закладів соціального захисту дітей, позбавлених батьківської опіки;
- розробку методики дослідження та стратегії формування архітектури дитячих інтернатних закладів сімейного типу;
- узагальнення досвіду проектування закладів соціального захисту для дітей, позбавлених батьківського піклування, з точки зору впровадження концепції їх деінституціоналізації;

- удосконалення структурної моделі таких закладів з врахуванням сучасних тенденцій у сфері альтернативного піклування;
- визначення параметрів та розробка рекомендацій щодо архітектурно-планувальної організації дитячих інтернатних закладів сімейного типу.

Практичне значення дослідження:

полягає у цінності отриманих авторкою результатів для проведення аналізу існуючих закладів піклування про дітей, позбавлених батьківської опіки, з метою їх модернізації, а також для застосування у пошуковому, концептуальному та робочому архітектурному проектуванні за темою дослідження .

Авторські теоретичні напрацювання можуть стати ґрунтовною підосновою для подальших наукових досліджень у напрямку створення сучасної мережі закладів піклування про дітей, впровадження засад універсального дизайну, людино-центрованого та особистісного підходу до формування архітектурного середовища.

Висновки та рекомендації даного дослідження можуть також бути враховані для вдосконалення нормативної бази, що стосується сфери проектування закладів соціального захисту дітей, з точки зору їх деінституціоналізації (відповідно до Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей в Україні на 2017-2026 роки) та у навчальному процесі у закладах вищої освіти архітектурного профілю.

Оцінка наукових публікацій здобувачки:

Наукові публікації авторки, підготовлені й видані у фахових виданнях України, а також у закордонному науковому виданні, одноосібно, повністю відображають зміст дисертаційного дослідження. Кількість та якість здійснених наукових публікацій відповідає вимогам п.8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Оцінка змісту, стилю та мови дисертації, її завершеності, оформлення:

Представлене на розгляд дисертаційне дослідження Бабич Ольги Миколаївни є завершеним, методологічно обґрунтованим, виконаним на належному науковому рівні самостійним науковим дослідженням. Дисертація складається з анотацій, переліку опублікованих праць за темою дослідження, термінологічного словника, вступу, 4-х розділів з висновками, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі здобувачкою обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його зв'язок з науковими програмами та темами. Мета роботи відповідає її назві, та розкрита у визначених завданнях; сформульовані об'єкт і предмет дослідження, що відповідають заявленій темі; визначена наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, висвітлена їх апробація.

У першому розділі «Теоретичні основи проблеми проєктування закладів інтернатного типу» авторкою досліджені теоретичні основи формування закладів соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування; проведений ґрунтовний аналіз джерельної бази та здійснена її систематизація з точки зору соціальних, педагогічних, архітектурно-дизайнерських та нормативних підходів до проєктування закладів позасімейного піклування.

Виділено основні напрямки формування архітектури дитячих інтернатних закладів з точки зору всебічного розвитку дітей, позбавлених батьківської опіки, їх фізичного, комунікаційного та особистісного становлення.

У другому розділі «Методологія дослідження архітектури закладів для дітей позбавлених батьківського піклування» авторкою проведені теоретичні узагальнення досвіду архітектурного проєктування дитячих закладів соціального захисту у країнах з тривалим практичним впровадженням стратегії деінституціалізації (виділені основні підходи до такого проєктування:

модульний, ансамблевий, експериментальний та спрощений); визначена загальна методологія дослідження (на основі традиційних та спеціальних методів).

Розроблені, описані та обґрунтовані авторські методики дослідження: метод аналізу просторових аспектів психології позитивного зростання та метод порівняння середовищно-фостерних характеристик. Перший базується на виявленні та дослідженні впливу факторів, які впливають на розвиток дитини (брак уваги, необхідність соціальної інтеграції, проблеми когнітивного та емоційного розвитку тощо), встановленні методів вирішення даних проблем засобами архітектурно-просторової організації та можливостях їх застосування при новому будівництві та в умовах реконструкції. Другий – на порівнянні середовищних характеристик інституційних та «фостерних» (сформованих на основі прийомних сімей чи інших подібних структур) дитячих закладах.

На основі традиційних та авторських методів дослідження проаналізовано понад 100 прикладів практичної реалізації закордонних та вітчизняних дитячих закладів соціального захисту, виявлені їхні основні типологічні характеристики (містобудівні, функціонально-просторові, архітектурно-планувальні, художньо-образні та інші) та визначений трансформативний потенціал.

У третьому розділі «Архітектурний простір інтернату в контексті стратегії деінституціалізації» здобувачкою визначаються основи просторової організації інтернатних закладів сімейного типу, виділяються базові складові його структури: «комунікаційне ядро» (простори для спілкування та комунікації), «перше адаптивне коло» (простори, пов'язані з освітою, дозвіллям, спортом, базовими елементами побуту, гуртки, клуби тощо), «друге адаптивне коло» (середовище, направлене на розвиток пізнавальної функції: зелені зони, експериментальні простори, лабораторії). Також розглядаються можливості трансформативної реконструкції існуючих інтернатних закладів з огляду на загальну концепцію їхньої деінституціалізації, визначаються можливі прийоми її реалізації на засадах типологічної оптимізації та сталої енергоефективності.

Пропонується розвиток трьох типологічних груп «односімейних» інтернатів (розрахованих на невеликий дитячий колектив з 4-5 осіб та кількох вихователів): збалансованих (окремий невеликий будинок з прибудинковою територією); інтегрованих (інтернат у структурі багатоквартирного міського будинку) та тимчасових (будівлі для нетривалого перебування протягом певного терміну (наприклад, для вимушених переселенців)). «Багатосімейні» інтернати визначаються як найбільш поширені та поділяються на: розосереджені; лінійні; інтравертного та екстравертного типу.

У четвертому розділі «Концептуальні підходи та архітектурні рішення інтернатних закладів сімейного типу» здобувачкою розглядаються питання архітектурно-просторової організації різних типів інтернатних закладів для дітей, позбавлених батьківської опіки. Визначаються концептуальні засади та принципи їх архітектурного проектування (гнучкість та адаптивність проєктувальних рішень; диференціалізація просторів; просторово-емоціональна стабільність; соціальна інтегрованість); загальна функціональна програма закладів; засоби та прийоми її реалізації.

У розділі надані рекомендації щодо розміщення інтернатних закладів сімейного типу, вирішення їх генеральних планів; архітектурно-планувальної організації окремих функціональних груп – на основі авторського концептуального проєктування.

Загальні висновки дисертації відповідають визначеним науковим завданням роботи. В цілому, можна зробити висновок, що поставлена мета дослідження була досягнута. Робота є завершеним, методологічно обґрунтованим, виконаним на належному науковому рівні самостійним науковим дослідженням.

Оцінюючи дану дисертаційну роботу як ґрунтовне та глибоке наукове дослідження, хочу висловити певні **зауваження та рекомендації**:

1. Мова викладення дисертаційного дослідження виглядає дещо переобтяженою науковою термінологією, що певною мірою ускладнює сприйняття матеріалу.
2. Термінологічний словник, представлений на початку роботи, можна було б доповнити термінами, що зустрічаються й описуються у подальшому тексті дисертації, а деякі авторські терміни – уточнити. Наприклад, авторське визначення: *«Комунікаційне ядро – це позитивна увага, яка досягається внаслідок спілкування, яке має бути, за можливості, максимально наближеним до взаємодії всередині нормальної сім'ї...»*, можна було б дещо переформатувати: *«Комунікаційне ядро – це група приміщень (чи простори), що забезпечують спілкування в умовах, наближених до звичайної сім'ї, створюючи атмосферу позитивної уваги»*.
3. У подальших дослідженнях за темою дисертації авторці можна було б запропонувати деталізувати архітектурно-просторові рішення інтернатів сімейного типу, зосередившись на архітектурно-планувальних та дизайнерських рішеннях окремих функціональних просторів.

Незважаючи на висловлені зауваження, слід відмітити, що отримані здобувачкою наукові результати є обґрунтованими, достовірними та мають наукову новизну. Робота виконана з дотриманням правил академічної доброчесності. Висловлені зауваження можуть бути враховані здобувачкою у подальших дослідженнях.

Відповідність дисертації вимогам

«Порядку присудження ступеня доктора філософії...»:

Дисертація Бабич Ольги Миколаївни «Архітектура інтернатних закладів сімейного типу» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 та є завершеною, самостійною науковою роботою, отримані результати якої не викликають сумніву.

Загальний висновок:

Дисертаційне дослідження Бабич Ольги Миколаївни «Архітектура інтернатних закладів сімейного типу», представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 19 «Архітектура та будівництво», спеціальності 191 «Архітектура та містобудування», - є завершеною самостійною науковою роботою, отримані теоретичні і практичні результати якої не викликають сумнівів, відзначаються науковою новизною та свідчать про досягнення здобувачкою високого рівня в оволодінні методологією наукових досліджень, а її авторка, Бабич Ольга Миколаївна, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 19 «Архітектура та будівництво», спеціальності 191 «Архітектура та містобудування».

Кандидатка архітектури, доцентка
кафедри архітектурного проектування
цивільних будівель і споруд
Київського національного університету
будівництва і архітектури.

Брідня Л. Ю.

Підпис к.арх., доцентки

Брідні Л.Ю.

«засвідчую»:

Вчений секретар Вченої ради КНУБА

к.т.н., доцент

Клименко М.О.